

سیاست‌گذاری برای حقوق سلامت و فناوری مدیریت اطلاعات سلامت داروخانه‌های اینترنتی در ایالات متحده آمریکا؛ الگویی برای ایران

دکتر نرگس یاسا*

۱- استاد گروه فارماکوگنوزی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران ایران

اطلاعات

چکیده

زمینه و هدف: امروزه اینترنت در تمامی عرصه‌های زندگی بشر حضور دارد. داروخانه‌های اینترنتی یکی از این کاربردهای نوین هستند که در عین مزایا، چالش‌های حقوقی و اخلاقی جدی به دنبال دارند.

روش‌ها: این مقاله با استفاده از کتاب‌ها و مقالات کاغذی و اینترنتی به روش تشریحی-تحلیلی تهیه شده است.

یافته‌ها: داروخانه‌های مجازی یا اینترنتی "در سه قالب فعالیت می‌کنند؛ اول داروخانه‌هایی که صرفاً براساس معاینه حضوری قبلی پزشک و ارائه نسخه، دارویی را تحویل می‌دهند، دوم داروخانه‌هایی که بدون معاینه حضوری و با تجویز نسخه از طریق پرسشنامه یا معاینه غیرحضوری پزشک به تحویل دارو اقدام می‌کنند، و سوم داروخانه‌هایی که بدون هیچ ضابطه‌ای، علاوه بر داروهای نیازمند نسخه، ممکن است مواد ممنوعه را نیز به بیماران یا خریداران عرضه کنند.

نتیجه‌گیری: در مورد داروخانه‌های نوع اول چالش خاصی مطرح نیست؛ اما داروخانه‌های نوع دوم و سوم، با توجه به مخاطرات احتمالی حاصله و این که اساس بحث‌های حقوقی و اخلاقی را به وجود می‌آورند از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند و در بسیاری از موارد، مبارزه با آنها مستلزم قوانین کیفری مناسب می‌باشد. با توجه به این که دنیای سلامت الکترونیک به‌طور عام و داروخانه‌های اینترنتی به‌طور خاص، مخاطراتی را برای تمامی جوامع ایجاد می‌نماید و این که این مخاطرات دیگر مختص منطقه جغرافیایی خاصی نمی‌باشند و یک مشکل جهانی محسوب می‌شوند، لذا ما به راهکارهای حقوق بین‌المللی در مقابل با مصادیق جرایم کیفری در این حوزه‌های جدید نیاز داریم. بررسی الگوهای جهانی به ویژه کشور های آمریکا و استفاده از آنها برای سیاست‌گذاری در ایران می‌تواند میسر شدن این مسیر منجر شود.

کلید واژه‌ها: داروخانه‌های اینترنتی، داروخانه‌های آنلاین، داروخانه‌های الکترونیکی.

تاریخچه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۳/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۵/۱۱

انتشار آنلاین: ۱۴۰۵/۰۶/۳۱

دسترسی سریع به مقاله الکترونیکی

اطلاعات نویسنده مسئول:

نرگس یاسا
استاد گروه فارماکوگنوزی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران ایران
ایمیل: yasa@sina.tums.ac.ir

حیطه موضوعی:

سیاست‌گذاری، حقوق نظارت، مدیریت و اقتصاد سلامت

Polycymaking for Online Pharmacies in the USA: A Model for Iran

Dr. Narges Yasa ^{1*}

1. Professor, Department of Pharmacognosy, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

Background and objective: Today, the Internet is present in all areas of human life. Internet pharmacies are one of these new applications that, despite their advantages, have serious legal and ethical challenges

Methods: This article has been written papers and e-books and articles using a descriptive-explanatory method.

Findings: Good governance, which is interpreted as decision-making and policy-making in the form of approving and implementing clear laws, in the pharmaceutical sector is usually in six main areas, including 1- research and development, 2- production, 3- registration, 4 - Selection, 5- Supply, 6- Distribution are applied with the aim of fighting corruption and improving productivity, each of these areas, due to the nature of its function, is always exposed to corruption and especially bribery due to the lack of transparency. have.

Conclusion: There is no special challenge for the first type of pharmacy; However, second and third types of pharmacies are of special importance due to the potential risks and the fact that they create the basis of legal and ethical debates, and in many cases, combating them requires appropriate criminal laws. Due to the fact that the world of electronic health in general and Internet pharmacies in particular creates risks for all societies and that these risks are no longer specific to a specific geographical region and are considered a global problem, therefore We need solutions of international law against examples of criminal crimes in these new areas.

Keywords: governance, good governance, good drug governance, transparency, corruption

Received: 31 May 2026

Accepted: 2 August 2026

Published: 22 September 2026

Scan QR code and read the article online

Corresponding author:

Narges Yasa

Department of Pharmacognosy,
Tehran University of Medical
Sciences, Tehran, Iran.

Email: yasa@sina.tums.ac.ir

Scope:

Policy, Law, Regulation, Management, and
Health Economics

Copyright: The International Journal of Health Law is an open-access journal. Copying, distribution, and publication for non-commercial purposes are permitted, provided that the source is properly acknowledged.

مقدمه

تعیین صلاحیت افرادی که در این حوزه فعالیت می‌کنند باید چگونه باشد؟ آیا پروانه اشتغال باید تنها محدود به حوزه خاصی شود؟ و بسیاری از پرسش‌های حقوقی دیگر قبل از تدوین قانون باید به این قبیل سئوالات به دقت پاسخ داد. به علت عدم اجماع حقوقدانان و سیاست‌گذاران متأسفانه هنوز نهادهای پیشرو در سلامت مجازی نیز موفق به پیشنهاد برای تصویب قوانین جامع و کارآمد در مورد داروخانه‌های اینترنتی نشده‌اند و سودجویان و فرصت‌طلبان همچنان به کارهای غیراخلاقی و غیرقانونی خود ادامه می‌دهند و به راحتی از چنگال قانون می‌گریزند. هدف از ارائه این مقاله، بررسی وضعیت موجود فعالیت داروخانه‌های اینترنتی و مخاطرات بالقوه آنها از یک طرف و بررسی وضعیت قوانین کیفری جهت مقابله با تخلفات احتمالی توسط گردانندگان چنین مراکزی در دنیا، از طرف دیگری باشد.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر با رویکرد توصیفی-تحلیلی و بر پایه بررسی منابع کتابخانه‌ای انجام شده است. در این مطالعه، کتاب‌ها، مقالات علمی، منابع حقوقی و اسناد مرتبط با فعالیت داروخانه‌های اینترنتی، تجویز و عرضه آنلاین دارو و الزامات نظارتی مرتبط مورد بررسی قرار گرفتند. با توجه به هدف پژوهش، تمرکز اصلی بر تجربه حقوقی و نظارتی ایالات متحده آمریکا و چالش‌های ناشی از فعالیت انواع مختلف داروخانه‌های اینترنتی بوده است. در ادامه، مهم‌ترین مخاطرات و سازوکارهای قانونی مطرح شده در منابع بررسی و قابلیت استفاده از این تجربیات در سیاست‌گذاری و قانونگذاری مرتبط با داروخانه‌های اینترنتی در ایران تحلیل شد.

۱- تعریف، مزایا و انواع

داروخانه اینترنتی عبارت است از هر شخص یا شرکتی که با دسترسی به یک سایت اینترنتی، برای توزیع یا تحویل داروی تجویز شده به بیماران از طریق پست یا خدمات دیگر سفارش می‌پذیرد.^۳ داروخانه‌های اینترنتی که با عناوین مختلف همچون «داروخانه‌های آنلاین»، «داروخانه‌های الکترونیکی»، و گاهی «سایت‌های فروش دارو» از آنها نام برده می‌شود، علاوه بر فروش دارو، مکمل‌های غذایی و محصولات آرایشی، ممکن است به ارائه خدماتی نظیر

استفاده روزافزون از اینترنت موجب شده که داروسازان نیز همچون بسیاری از صاحبان مشاغل، به دنبال بهره‌برداری از تسهیلات و فرصت‌های جدید حاصل از کاربرد اینترنت باشند. به این ترتیب، نسل جدیدی از وبسایت‌های تبلیغ و فروش دارو، ارائه خدمات مشاوره دارویی و معاینه و نسخه‌نویسی به وجود آمده است، ولی حقیقت این است که اینترنت این امکان را برای بسیاری از فعالیت‌های حرفه‌ای فراهم می‌کند که قوانین را به شکلی نقض کنند.^۱ امروزه از طریق داروخانه‌های اینترنتی می‌توان خدمات ارزنده‌ای به جامعه ارائه کرد، اما این شیوه کسب و کار نیز همچون سایر مشاغل مجازی نیازمند وضع قوانین اختصاصی است تا کاربران و مصرف‌کنندگان دارو از مخاطرات آن مصون باشند. این فن‌آوری نیز مانند سایر جنبه‌های فن‌آوری‌های نوین، حکم شمشیر دولبه را به‌ویژه در کشورهایی که هنوز دارای یک سیستم عملیاتی صحیح نمی‌باشد و قانونی برای مقابله با متخلفان وضع نشده است، دارد. بنابراین، قبل از وارد شدن به این بازی خطرناک بهتر است تمهیدات قانونی لازم برای پرهیز از مخاطرات آن به عمل آید. به‌طور کلی، با توجه به حساس بودن امر تجویز دارو توسط پزشکان این مسأله همواره به‌عنوان یک نگرانی عمومی برای مسؤولان بهداشتی کشورها مطرح بوده است و بنابراین مقررات متعددی جهت نظارت بر آن به کار گرفته می‌شود. البته این قوانین و مقررات هنوز به‌طور کامل در عرصه فعالیت‌های اینترنتی وارد نشده است. مخاطرات داروخانه‌های اینترنتی، به قدری جدی هستند که برخی از متخصصان معتقدند که در صورت فقدان چارچوب‌های کنترل قانونی باید از مزایای فوق‌العاده آن صرف‌نظر کرد.^۲ در زمینه مقابله با مخاطرات داروخانه‌های اینترنتی و تدوین قوانین مربوط سئوالات مهمی مطرح است که شامل موارد زیر است: آیا می‌توان پرسشنامه اینترنتی را جایگزین معاینه حضوری کرد؟ و در این صورت قصور پزشکی مطرح نمی‌باشد؟ در صورت نادیده گرفتن تداخل و عوارض خطرناک دارویی و یا سوابق مهم پزشکی، در مواردی که منجر به آسیب جدی یا مرگ بیمار یا مصرف‌کننده دارو می‌شود، آیا مسئولیت قصور مطرح است؟ اگر چنین است، چگونه باید با مجرم برخورد قانونی کرد؟ آیا این برخورد باید دارای جنبه کیفری باشد یا مدنی؟ صدور پروانه اشتغال و

کرد. معمولاً در این سایت‌ها یک پزشک آنلاین از طریق یک پرسشنامه یا کنفرانس ویدئویی همزمان بیمار را معاینه می‌کند. پس از بررسی اطلاعات وارد شده توسط بیمار ممکن است نسخه‌ای صادر شود که در نهایت در یک داروخانه آنلاین مورد پذیرش قرار می‌گیرد. مهم‌ترین ایرادی که به این سایت‌ها وارد است جایگزینی پرسشنامه آنلاین به جای معاینه حضوری توسط پزشک می‌باشد. به-هرحال درخصوص برخورد قانونی با این سایت‌ها، تردیدهایی نیز وجود دارد. نوع سوم از داروخانه‌های اینترنتی، «داروفروشی‌های آنلاین» نامیده می‌شوند زیرا خریدار دارو، فقط از طریق مراجعه به سایت و انتخاب داروی نیازمند نسخه یا مواد کنترل شده و ... با کارت اعتباری خود می‌تواند آنها را خریداری کند. این سایت‌ها بدون نیاز به معاینه، پرکردن پرسشنامه و نسخه، اقدام به تحویل دارو می‌کنند. از مهم‌ترین معایب این روش ارائه خدمات، این است که حتی گاهی عرضه مواد ممنوعه‌ای مانند مواد مخدر نیز از طریق این داروخانه‌ها یا به عبارتی داروفروشی‌ها ممکن است انجام گیرد. صاحب‌نظران معتقدند که با این گونه سایت‌ها باید برخورد قانونی از نوع کیفری نمود، زیرا آنها گستاخانه و با جسارت تمام قانون را نقض و سلامت جامعه را تهدید می‌کنند، به‌طوری که همزمان در مواردی مرتکب چند نوع عمل مجرمانه و تخلف قانونی می‌شوند.

مشاوره دارویی نیز اشتغال داشته باشند.^۴ عمده‌ترین مزایای داروخانه‌های اینترنتی شامل موارد زیر است:

- ۱- سهولت در دسترسی به خدمات و حق انتخاب بیشتر.
 - ۲- افزایش اطلاعات مصرف‌کننده و ارتقای سطح تبادل اطلاعات.
 - ۳- ناشناس ماندن هویت افراد و حفظ حریم خصوصی.
 - ۴- صرفه‌جویی در وقت و هزینه.^۵
- عموماً سه نوع سایت تحت عنوان «داروخانه اینترنتی» یا «آنلاین» وجود دارد:

نوع اول سایت‌هایی هستند که به خدماتی مشابه داروخانه‌های سنتی ارائه می‌کنند. این سایت‌ها تنها داروی تجویز شده توسط پزشک را در اختیار بیمار یا کاربر قرار می‌دهند. سایت‌های مذکور می‌توانند شرکت‌های اینترنتی فاقد مرکز فروش فیزیکی و واقعی باشند.^۶ سایت‌های نوع اول عمده‌تاً چالش حقوقی جدی ایجاد نمی‌کنند و چالش زمانی ایجاد می‌شود که داروخانه قادر نیست پروانه فعالیت در سراسر حوزه مربوط به محل فعالیت خود را کسب نماید. نوع دوم، داروخانه‌های اینترنتی معروف به سایت‌های نسخه‌نویسی می‌باشند. این سایت‌ها، داروسازان و پزشکان را به خدمت می‌گیرند تا پس از معاینه، اقدام به تجویز و تحویل دارو نمایند.^۷ البته، این سایت‌ها را باید از سایت‌هایی که تنها به ارائه مشاوره پزشکی و دارویی می‌پردازند، متمایز

نوع داروخانه	رویکرد نظارتی قابل استنباط	مهم‌ترین چالش‌ها	نحوه فعالیت
نوع اول	فعالیت تحت مجوز و رعایت مقررات عمومی داروخانه‌ها	در صورت رعایت شرایط قانونی، چالش حقوقی محدودتری دارد	تحویل دارو بر اساس نسخه‌ای که پس از ارزیابی و مراقبت متعارف بیمار صادر شده است
نوع دوم	تعیین شرایط دقیق تجویز غیرحضوری، احراز صلاحیت پزشک و نظارت قانونی	فقدان معاینه حضوری، احتمال نقص اطلاعات بیمار، تجویز نامناسب و مسئولیت حرفه‌ای	ارزیابی بیمار از طریق پرسشنامه، مشاوره اینترنتی یا ارتباط غیرحضوری و سپس تجویز و تحویل دارو
نوع سوم	جلوگیری از فعالیت و اعمال ضمانت اجرای قانونی و کیفری	عرضه داروهای غیرمجاز یا کنترل‌شده، احتمال مصرف نادرست، داروی تقلبی و تهدید سلامت بیمار	عرضه داروهای نسخه‌ای یا سایر مواد بدون نسخه معتبر و بدون ارزیابی مناسب بیمار

۲- اقدامات قانونی علیه داروخانه‌های نوع دوم و سوم

طریق داروخانه‌های اینترنتی نوع دوم و سوم، نگرانی‌هایی را به وجود می‌آورد که عمده‌ترین آنها عبارتند از:

- ۱- آشنابودن متخصصان و مشاوران با بیمار، سابقه سلامت فرد و عدم امکان انجام معاینه دقیق.

بنا به نظر متخصصان و سازمان‌های معتبر جهانی، نظیر اداره غذا و داروی آمریکا (Food And Drug Administration: FDA)، تهیه دارو و خدمات درمانی از

پزشکان و داروخانه‌های مجازی که نسخه پزشکان مجازی را پذیرفته‌اند، اقامه دعوا کرده‌اند و همچنین نهادهای دولتی و سازمانهای حرفه‌ای در ایالات متحده، در مواردی بیانه‌هایی را در مخالفت با مشاوره‌های پزشکی و دارویی آنلاین صادر کرده‌اند و از داروخانه‌های آنلاین خواسته‌اند تا از ضوابط و استانداردهای حریم خصوصی پیروی کنند.^{۱۰} انجمن پزشکی آمریکا نیز در این زمینه تأکید دارد که پزشکان باید از نوشتن نسخه بدون معاینه حضوری قبلی، که تنها حاصل پرکردن پرسشنامه یا مشاوره اینترنتی است، خودداری کنند.^{۱۱} اداره غذا و داروی آمریکا (FDA)، درصدد تدوین قوانین مناسب جهت مقابله با مخاطرات داروخانه‌های اینترنتی است. این سازمان برای توجیه این عمل خود به نمونه‌های بسیاری استناد می‌کند که خرید اینترنتی دارو، با خطرات جانی برای مصرف‌کننده همراه بوده است. این اداره یک مبارزه ملی را از سال ۲۰۰۰ به‌منظور آگاه نمودن مصرف‌کنندگان از مخاطرات خرید دارو به‌صورت آنلاین پیگیری می‌نماید که از آن جمله می‌تواند به مبارزه با تلاش‌های وسیع تبلیغاتی این شرکت‌ها اشاره نمود.^{۱۲} در آئین‌نامه اداره اعمال قوانین و مقررات دارویی آمریکا (Drug Enforcement Administration: DEA) در مورد توزیع و خرید مواد کنترل‌شده از طریق اینترنت، چنین آمده است: «دریافت نسخه برای یک ماده کنترل‌شده بدون برقراری رابطه قابل قبول بین پزشک و بیمار، غیرقانونی می‌باشد.^{۱۳} از سال ۲۰۰۱، برخی از سازمانهای معتبر جهانی مرتبط با بهداشت نظیر سازمان بهداشت جهانی (World Health Organization: WHO) و سازمان غذا و داروی آمریکا تلاش‌های گسترده‌ای در زمینه آموزش با هدف اطلاع‌رسانی به شهروندان در مورد مخاطرات بالقوه خرید داروهای نسخه‌ای از طریق سیستم اینترنت انجام داده‌اند.^{۱۴} کمیسیون تجارت فدرال آمریکا (Federal Trade Commission: FTC)، نهاد دیگری است که در تنظیم و کنترل فروش داروهای نسخه‌ای از طریق سایت‌های اینترنتی دخالت دارد. این کمیسیون وظیفه جلوگیری از فعالیت اشخاص و شرکت‌هایی که در امور تجاری غیرمعارف و فریبکارانه دخیل می‌باشند را دارد. کمیسیون مذکور اخیراً مقررات سخت‌گیرانه‌ای درخصوص فروش داروهای نسخه-

۲- عدم وجود مجوز فعالیت برای متخصصان مراقبت‌های سلامت و مشاوران
۳- عدم وجود حفاظت قانونی برای حریم خصوصی و اطلاعات شخصی افراد.
۴- فروش دارو به شهروندان سایر کشورها که آن دارو در آنجا مجاز یا مطابق استاندارد نمی‌باشد.^۸
بدیهی است که خرید دارو از داروخانه‌های اینترنتی نوع دوم و سوم می‌تواند خطرات جدی سلامت، از جمله مرگ را برای مصرف‌کننده به‌دنبال داشته باشد. اگرچه گاهی دلایل مستدلی مبنی بر ارتباط مصرف دارو با آسیب جدی یا حتی مرگ بیمار در دست نیست، احتمال حمله قلبی یا سایر مشکلات جدی بیمار، قابل پیش‌بینی است که عدم توجه به این امر می‌تواند موضوع قصور پزشکی را در قالب یک جرم کیفری مطرح سازد.^۹ از طرفی، جایگزینی پرسشنامه آنلاین به‌جای معاینه حضوری بیمار نیز، می‌تواند قصور پزشکی را مطرح نماید؛ زیرا مواردی از قبیل تمارض بیمار، اغراق مشکلات و ناراحتی‌ها و تحریف حقایق برای دسترسی به‌داروی مورد نظر، متحمل هستند و می‌توانند مخاطرات جدی برای بیمارانشان داشته باشند. به‌طور خلاصه مخاطرات داروخانه‌های اینترنتی نوع دوم و سوم، شامل موارد زیر است:

- ۱- تجویز نسخه بدون معاینه حضوری قبلی.
 - ۲- توزیع داروهای نیازمند نسخه بدون دریافت نسخه.
 - ۳- عدم اطمینان از خلوص و کیفیت داروها برای مصرف‌کنندگان
 - ۴- عرضه دارو با اسامی و مارک‌های مختلف به‌طوری که شناسایی آنها را مشکل می‌سازد.
 - ۵- در دسترس قرار گرفتن مواد غیرقانونی، تقلبی و تایید نشده.
 - ۶- تبلیغ داروهای نیازمند نسخه.
 - ۷- حفاظت از حریم خصوصی افراد.
- مخاطرات فوق از دلایل جدی برای مبارزه قانونی با داروخانه‌های اینترنتی نوع دوم و سوم، که بدون معاینه حضوری اقدام به تحویل داروهای نیازمند نسخه به بیمارانش یا کاربران اینترنتی می‌کنند، محسوب می‌شوند. در چند ایالت آمریکا، دادستانهای ایالتی در موارد متعددی علیه

ای، از طریق اینترنت اتخاذ کرده است. به‌عنوان مثال تمامی وب‌سایت‌هایی که به فروش دارو و خدمات داروخانه‌ای مبادرت می‌کنند ملزم به اعلام شفاف برخی مشخصات به مخاطبان خود در وب‌سایت مربوط به آن می‌باشند که از آن جمله می‌توان به نام، آدرس، شماره تلفن داروخانه، حوزه مجاز فعالیت (ایالت و ایالت‌ها)، مشخصات پزشک و متخصصی که درخواست بیماران را بررسی می‌کند و حوزه فعالیت آن مشخصات فردی که داروها را عرضه می‌کند، ایالت و یا ایالت‌هایی که فرد سفارشات را برای داروها پذیرش می‌کند؛ و بالاخره اعلام رسمی اینکه پخش داروهای نسخه‌ای، بدون ارائه نسخه معتبر، یک تخلف از قانون فدرال محسوب می‌شود، اشاره کرد.^{۱۵}

۳- سیاست‌های کیفری

به‌طور کلی، مراجع حقوقی دولت فدرال آمریکا، عرضه داروهای نیازمند به نسخه را بدون صدور نسخه دارویی معتبر، منع می‌کنند و از مراکز مربوط می‌خواهند اطمینان حاصل کنند که هیچ نسخه‌ای بدون ملاقات حضوری بیمار و پزشک صادر نمی‌شود.^{۱۶} در سال ۲۰۰۱ میلادی، قانونی در ایالت کالیفرنیا به تصویب رسید که به موجب آن تجویز نسخه از طریق اینترنت منع شده است؛ مگر این که معاینه حضوری قبلی توسط یک پزشک انجام شده باشد. هر فرد یا نهادی که این قانون را نقض کند، به ازای هر مورد به ۲۵۰۰۰ دلار جزای نقدی محکوم می‌شود. در سال ۲۰۰۸ نیز قانونی در ایالت دلوور به تصویب رسید که براساس آن داروخانه‌های اینترنتی از فروش، توزیع یا تحویل داروهای نیازمند نسخه، به‌جز در مواردی که تجویزکننده نسخه پزشک دارای پروانه باشد و وظیفه مراقبت از بیمار را به‌عهده داشته باشد، منع شده‌اند. هر داروخانه اینترنتی (صاحب یا گرداننده آن) که آگاهانه مفاد این قانون را نقض کند، به ازای هربار تخلف از قانون به حداقل ۲۵۰۰ و حداکثر ۲۵۰۰۰ دلار جزای نقدی محکوم می‌شود. اگر داروخانه اینترنتی آگاهانه مرتکب این جرم شود و نتیجه آن آسیب جدی یا مرگ بیمار باشد، برای هر بار تخلف از قانون به حداقل ۲۵۰۰۰ دلار و حداکثر ۱۰۰۰۰۰ دلار محکوم می‌شود. فروش دارو به ساکنین ایالات متحده از طریق سایت‌های اینترنتی خارجی در حال حاضر به‌عنوان نگرانی و چالش عمده برای سیستم قانونی این کشور مطرح می‌باشد، زیرا

فروشنده دارو در حوزه قضایی ایالات متحده قرار ندارد. الزامات قانونی بیشتری جهت مقابله با ورود مواد کنترل‌شده به ایالات متحده توسط اداره غذا و داروی آمریکا (FDA)، وضع می‌گردد و اجرای آن توسط اداره اعمال قوانین و مقررات دارویی آمریکا (DEA) پیگیری می‌شود.^{۱۷} در ایالات متحده عموماً خرید مواد کنترل‌شده از یک داروخانه خارجی، غیرقانونی است هر چند این قانون به‌ندرت به اجرا در می‌آید. هر فرد یا نهادی که مواد کنترل‌شده را از داروخانه‌های آنلاین خارج کشور خریداری کند ممکن است به‌دلیل نقض دو قانون مربوط به داروخانه‌های آنلاین خارجی، مشمول مجازات سنگینی شود:

الف- وارد کردن دارو از سایر کشورها، که به‌لحاظ نقض قانون فدرال مجازات آن تا ۵ سال حبس و جریمه ۲۵۰۰۰۰ دلار را برای مواد غیرمخدر و مجازات سنگین‌تری را برای مواد مخدر خواهد بود.

ب- در اختیار داشتن یک ماده کنترل‌شده بدون نسخه معتبر، که نقض‌کننده قانون بوده و مجازات یک سال حبس و ۱۰۰۰ دلار جریمه نقدی را در پی دارد.

علاوه بر موارد فوق مواردی از قبیل عدم ثبت سوابق بیمار، سوءاستفاده از اطلاعات بیمار، افشای اطلاعات شخصی بیمار، نادیده گرفتن عوارض احتمالی دارو و تعاملات خطرناک دارویی، عدم اطلاع‌رسانی و اعلا هشدارهای لازم به بیمار در مورد مخاطرات مصرف داروها و سایر محصولات داروخانه‌ای، می‌توانند در قالب جرائم کیفری در محاکم قضایی مطرح شوند.^{۱۸} اداره غذا و داروی آمریکا (FDA) نسخه آنلاین را به‌رسمیت نمی‌شناسد، زیرا چنین اعتقاد دارد که نسخه معتبر باید حاصل ملاقات حضوری بیمار و متخصص سلامت تجویزکننده نسخه باشد. این سازمان در سالهای اخیر مقررات جدی جهت مقابله با فروشندگان آنلاین دارو در آمریکا وضع کرده و ضمن کنترل و نظارت دقیق، بسیاری از داروخانه‌های اینترنتی متخلف را شناسایی و جهت پیگیری قانونی به مراجع ذیصلاح ارجاع نموده است. در حال حاضر، این سازمان سعی دارد از طریق رایزنی و اجماع با حضور نمایندگان حوزه قانون ایالتی و دولت فدرال سازمان‌های حمایت از مصرف‌کنندگان سازمانهای مرتبط با مراقبت سلامت و نیز نمایندگان صنعت تولید دارو، به یک توافق کلی

رسیده و مطابق آن دستورالعمل‌های لازم را در جهت تشدید اقدامات و تلاش‌های مقابله‌ای با متخلفان صادر نماید. قوانین مختلفی در اتحادیه اروپا در خصوص ارائه خدمات داروخانه‌های اینترنتی و عرضه محصولات پزشکی در داخل کشور و به سایر کشورهای عضو وجود دارد. از آنجا که در مواردی استانداردهای مربوط به محصولات دارویی و پزشکی در کشورهای اروپایی متفاوت می‌باشد، عرضه اینترنتی این محصولات همواره باعث بروز اختلافاتی بین این کشورها شده است و مرجع رسیدگی به این اختلافات "دادگاه عدالت جامعه اروپا (Court of Justice of the European Communities :CJEC)" می‌باشد. براساس دستور صادره توسط این مرجع قانونی، اعمال محدودیت بر تجارت آزاد و جریان آزاد کالاها و تبلیغات تجاری مربوط از طریق اینترنت بین کشورهای عضو (به جز در موارد خاص نظیر محصولات دارویی حساس مورد استفاده انسان)، مجاز نمی‌باشد. همچنین براساس یک دستور توسط این مرجع قانونی، تمامی مراکز عرضه محصولات دارویی در کشورهای عضو، ملزم به ارائه فهرست محصولات خود به همراه مشخصاتی از قبیل نام، قیمت، وضعیت تجویز، بسته‌بندی، به همراه سایر مشخصات دارویی می‌باشند.^{۱۹} البته در کشورها نظیر ایران که از ارزش‌های فرهنگی و مذهبی خاصی برخوردار هستند، به نظر می‌رسد که مسئولین امر باید امکانات مناسبی فراهم آورند تا حقوقدانان متخصصین امور پزشکی، صاحب‌نظران فرهنگی و علمای مذهبی با به-کارگیری تجارب سایر کشورها و همچنین استنباط و الهام از شرع مقدس و زمینه‌های فرهنگی، مقرراتی تنظیم نمایند که منطبق با اصول اعتقادی و فرهنگی مردم نیز باشد.^{۲۰} به نظر می‌رسد که مطالعه تطبیقی در منابع حقوقی سایر کشورها و استفاده از تجارب آنها و بومی‌سازی لازم، با لحاظ نمودن زمینه‌های مذهبی و فرهنگی رایج در کشور، می‌تواند منجر به تنظیم قوانینی متناسب با شرایط کشور شود.^{۲۱}

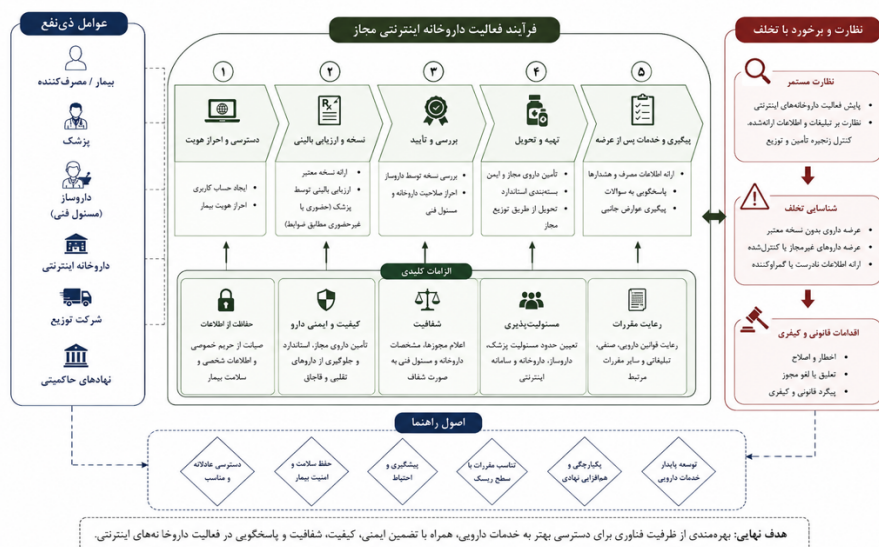
۴- الگوی پیشنهادی سیاست‌گذاری داروخانه‌های اینترنتی در ایران

با توجه به تجربه‌های مورد بررسی، ساماندهی داروخانه‌های اینترنتی در ایران نیازمند چارچوبی است که ضمن استفاده از ظرفیت فناوری در تسهیل دسترسی به خدمات دارویی، از مخاطرات ناشی از عرضه غیرقانونی یا غیرایمن دارو جلوگیری کند. در این چارچوب، فعالیت داروخانه اینترنتی باید منوط به برخورداری از مجوز معتبر و امکان شناسایی داروخانه، مسئول فنی و سایر اشخاص حرفه‌ای مرتبط باشد. همچنین اطلاعات مربوط به محل فعالیت، مجوزها و مشخصات حرفه‌ای ارائه‌دهندگان خدمات باید به صورت شفاف در اختیار کاربران قرار گیرد. عرضه داروهای نیازمند نسخه نیز باید صرفاً براساس نسخه معتبر و مطابق ضوابط تعیین‌شده از سوی مراجع صلاحیت‌دار انجام شود.

صیانت از اطلاعات و حریم خصوصی بیماران پیشگیری از عرضه داروهای تقلبی و غیرمجاز، کنترل عرضه مواد تحت نظارت و پیش‌بینی مسئولیت قانونی در موارد نقض مقررات از دیگر اجزای ضروری این چارچوب است. همچنین لازم است حدود مسئولیت پزشک، داروساز، داروخانه و گرداننده سامانه اینترنتی به روشنی تعیین شود تا در صورت بروز آسیب، امکان شناسایی مسئول و رسیدگی قانونی وجود داشته باشد. تجربه آمریکا نشان می‌دهد که نظارت مؤثر بر این حوزه نیازمند همکاری نهادهای دارویی، حرفه‌ای و قانونی و پیش‌بینی ضمانت اجرای متناسب برای تخلفات است.

با وجود امکان بهره‌گیری از تجربه کشورهای پیشرو، انتقال مستقیم مقررات خارجی به نظام حقوقی ایران مناسب نخواهد بود. تدوین مقررات ملی باید با توجه به ساختار نظام سلامت و دارویی کشور و ملاحظات حقوقی، اجتماعی و فرهنگی ایران انجام شود. از این رو، الگوی مناسب برای ایران باید ضمن بهره‌گیری از اصول مشترکی مانند مجوزدهی، نظارت، شفافیت، حفاظت از اطلاعات بیمار و کنترل تجویز و عرضه دارو، قابلیت انطباق با الزامات داخلی کشور را نیز داشته باشد. این رویکرد با تأکید خود مقاله بر بومی‌سازی تجربه سایر کشورها هماهنگ است.

شکل ۱. چارچوب پیشنهادی سیاست‌گذاری و نظارت بر داروخانه‌های اینترنتی در ایران

یافته‌ها

استفاده گسترده از تکنولوژی ارتباطات مجازی، ناگزیر در حوزه سلامت و دارو نیز وارد شده و پدیده‌ای با عنوان داروخانه‌های مجازی، شکل گرفته اند. شاید دلیل دیگر این اتفاق دغدغه دسترسی بهتر بیماران به دارو و تسهیل تهیه آن باشد اما این مسأله نیز مانند دیگر پدیده‌ها، خصوصا در ابتدا، چالش‌های فراوانی را به‌دنبال دارد. به‌نظر می‌رسد استفاده از تکنولوژی هوش مصنوعی و راهکارهای همراه با هوشمند سازی در حل مشکلات آن روش صحیح تری نسبت به نفی کامل آن باشد.

تصویب قوانین و مقررات متناسب با هر پدیده اجتماعی، در صورتی که در زمان مناسب و حتی قبل از بروز و ظهور آن صورت گیرد، می‌تواند کمک شایانی به ساماندهی آن و پیشگیری از تخلفات و جرائم احتمالی نماید. در حوزه سلامت و خصوصا دارو که با جان مردم جامعه به‌طور مستقیم در ارتباط است، اهمیت وجود قوانین دقیق، جامع و مانع بسیار بالا می‌باشد؛ و در مورد پدیده نوظهور داروخانه‌های اینترنتی، خلاء قوانین بازدارنده، بسیار آسیب‌رسان خواهد بود. بنابراین می‌بایست با الگوگرفتن از تجارب کشورهای پیشرو و بررسی نقل‌ات قوت و ضعف قوانین کشورهایی مانند ایالات متحده آمریکا نسبت به تصویب قوانین و مقررات مناسب اقدام نمود.

محدودیت‌های پژوهش

پژوهش حاضر بر بررسی و تحلیل منابع کتابخانه‌ای و اسناد حقوقی موجود استوار بوده و در آن داده‌های اولیه مستقلی جمع‌آوری نشده است. علاوه بر این، تفاوت میانه ساختارهای

حقوقی و نظارتی کشورها، تعمیم مستقیم تمامی مقررات و راهکارهای مورد بررسی به نظام حقوقی ایران را محدود می‌کند. همچنین، با توجه به تحول سریع خدمات سلامت دیجیتال و شیوه‌های عرضه اینترنتی دارو، تغییر قوانین و فناوری‌های مرتبط می‌تواند بر روزآمدی برخی از یافته‌های این مطالعه اثرگذار باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

یکی از عواقب گسترش دامنه فعالیت داروخانه‌های اینترنتی، افزایش خسارات ناشی از مخاطرات می‌باشد. به‌منظور اجتناب از این مخاطرات، تدابیری در کشورهای مختلف در دو حوزه اتخاذ شده است. حوزه اول تدابیری هستند که جنبه پیشگیرانه دارند و ازجمله آنها می‌توان به افزایش سطح آگاهی عمومی جامعه درخصوص مخاطرات مربوط اشاره نمود. حوزه دوم شامل وضع مقرراتی به‌منظور مقابله با تخلفات مربوط به آن می‌باشد. تدوین قوانین و مقررات در زمینه نحوه فعالیت و تعیین چارچوب و الزامات قانونی برای افراد و شرکت‌های مرتبط با داروخانه‌های اینترنتی یا افرادی در آستانه ورود به این فعالیت می‌باشند، بسیار ضروری است. در این خصوص، بسیاری از کشورها به‌دلیل فقدان تجربه کافی، در مراحل ابتدایی بسر می‌برند. بنابراین، لازم است از طریق به‌کارگیری متخصصان در قالب ستادها یا انجمن‌ها، به بررسی وضع موجود در دنیا پرداخته و با استفاده از الگوی‌های موفق، اقدام به تدوین و تصویب قوانین مستقل برای کشور خود نمود. به‌نظر می‌رسد داروخانه‌های اینترنتی تنها باید به فعالیت‌های مرسوم داروخانه‌های سنتی مشغول باشند؛ یعنی این داروخانه‌ها باید تنها مبادرت به تحویل نسخه‌هایی کنند که پزشک مسئول مراقبت از بیمار از طریق تشخیص با معیاره

به‌روز رسانی

مباحث علمی جامعه نسبت به شرایط همواره به روزآوری می‌شود؛ در کنار رشد علمی، قوانین و مقررات نظام سلامت نیز با توجه به اهمیت موضوع نه تنها از این قاعده مستثنا نیستند، بلکه بیش از سایر حوزه‌ها نیازمند به روزآوری اطلاعات هستند، لذا محققان در تهیه این مقاله ضمن سعی در استفاده از منابع جدید؛ اطلاعات ارائه شده را نیز مطابق آخرین نسخه از مباحث علمی دسترس تهیه و ضمن تحقیقات میدانی و جمع‌آوری جدیدترین منابع، با ترجمه و تالیف مطالب؛ درنهایت تلاش داشته‌اند تا به نتیجه‌گیری مطلوب، مطابق شرایط روز دست پیدا کنند.

تشکر و قدردانی

از تمامی افرادی که بصورت مستقیم و غیرمستقیم در تهیه این مقاله ما را یاری کردند، تشکر می‌کنیم.

تعارض منافع

هیچ‌گونه تعارض منافع میان تهیه‌کنندگان این مقاله با حق‌های سلامت عمومی و قوانین و مقررات ملی و بین‌المللی مربوط به موضوع وجود ندارد.

منابع مالی

برای تهیه این مقاله از منابع مالی مهمی استفاده نشده است.

حضور تنظیم نموده است. بر این اساس، داروخانه‌های نوع دوم و سوم در گروه داروخانه‌های غیرقانونی قرار می‌گیرند و مراجع قانونی باید از فعالیت آنها جلوگیری کنند. اگرچه فضای فعالیت داروخانه‌های مجازی با داروخانه‌های سنتی بسیار متفاوت است، اما در اکثر موارد می‌توانند از قانون واحد پیروی کنند. به‌عنوان مثال فروش داروهای نیازمند نسخه بدون دریافت نسخه، نادیده گرفتن عوارض احتمالی دارو و تعاملات خطرناک دارویی، عدم اطلاع‌رسانی و ارائه هشدارهای لازم به بیمار در مورد خطرات بالقوه داروها، ادعای کذب و غیره، می‌توانند در قالب جرائم کیفری در محاکم قضایی مطرح و پیگیری شوند. به‌رحال با توجه به ویژگی‌های خاص فنی و فضای مجازی مبادلاتی، این نوع فعالیت نیازمند مقررات ویژه‌ای است که تدوین مناسب آنها مستلزم همکاری متخصصین و حقوقدانان صاحب‌نظر می‌باشد. تا زمانی که چنین مقرراتی تدوین نشده‌اند بهتر است از مزایای داروخانه‌های اینترنتی صرف نظر شود، زیرا در صورت نبود قانون مناسب و کارآمد، داروخانه‌های نوع اول نیز جهت کسب سود بیشتر به داروخانه‌های نوع دوم و سوم تبدیل خواهند شد؛ و این امر علاوه بر مخاطرات مذکور، می‌تواند به رابطه پزشک و بیمار یا داروساز و بیمار خدشه وارد نموده و ایجاد بی‌اعتمادی کند. به‌طور قطع در راستای تدوین قوانین مربوط در برخی از کشورها که دارای ارزش‌های اعتقادی و فرهنگی خاصی هستند، توجه ویژه به جنبه‌های مذهبی و فرهنگی، امری ضروری است. بنابراین، استفاده از منابع شرع و همچنین نظرات علمای دینی و صاحب‌نظران فرهنگی اجتناب‌ناپذیر است.

مسائل اخلاقی

با توجه به رعایت همه جوانب، هیچ‌گونه مشکل اخلاقی در تهیه این مقاله وجود نداشت.

References

1. IBLS Internet Law-News Portal. Missouri physicians and prescription of medicines over the Internet. Sep 2008. Available at: www.ibls.com/internet_law_news_v_eiw_prn.
2. Roller K. Expanding online pharmacies encounter growing pains. Drugstore News. 2000;22(12):48.
3. Chapter 47, Uniform Controlled Substances Act. 24 Dec 2008. Available at: delcode.delaware.gov.
4. Carlisle EG. Internet pharmacies: global threat requires a global approach to regulation. Hertfordshire Law Journal. 2006;4(1):12-25.

5. Cybermedicine: The benefits and risks of. 25 Dec 2009. Available at: grove.fufl.dedu/techlaw/vol15/issue2/medicine.html.
6. Cigna mail-order prescription center Web Site. Available at: teldrug.healthcore.cigna.com.
7. Gallagher JC, Colaizzi JL. Issues internet pharmacy practice. Ann Pharmacother. 2003;34:1483-1485. doi:10.1345/1542-6270(2000)034<1483:IIIPP>2.0.CO;2. PMID:11144707.
8. Woodcock MD. Statement on on-line pharmacy, privacy notice. 2008. Available at: www.hhs.gov/Privacy.html.
9. Eysenbach G. Online prescribing of Sildenafil (Viagra) on the World Wide Web. J Med Internet Res. 1999;1(2):e10. doi:10.2196/jmir.1.2.e10. PMID:11720919. PMCID:PMC1761711.
10. Friedman KM. Internet prescribing limitations and alternatives. Ann Health Law. 2001;10:139-178.
11. American Medical Association House of Delegates. Guidelines for medical practice through the Internet. Resolution 832 (A-99). Available at: www.ama-assn.org/meetings/public/annual99/reports/onsite/word7/h832.doc. Accessibility verified December 2003.
12. Memorandum by GJW Government Relations Ltd. Health Affairs, The United Kingdom Parliament. March 2000. Available at: www.parliament.the-stationery-office.co.uk/pa.
13. Drug Enforcement Agency. Dispensing and purchasing controlled substances over the Internet. Federal Reg. 2001 Apr 27;66:21181-21184. Available at: www.deadiversion.usdoj.gov/fed.
14. Kennedy JW. OJNI, online pharmacies: breach ethical principles. Feb 2009. Available at: http://ojni.org/6_1/article5.htm.
15. IBLIS Internet Law-News Portal. Auction websites and the sale of prescription drugs. Jun 2008. Available at: www.ibls.com/internet_law_news_v_eiw_prn.
16. Abdel-Malek L. Fraud and abuse in E-health arena. E-Commerce-New York Law Journal. April 2001.
17. Schleiter KE. Court support for FDA regulation of drug importation. Virtual Mentor. 2009;11(7):521-528. doi:10.1001/virtualmentor.2009.11.7.hlaw1-0907. PMID:23199386.
18. U.S. Drug Enforcement Administration. Title 21-Food and Drug, Chapter 13: Drug Abuse Prevention and Control, Subchapter: Control & Enforcement, Part D:

Offences and Penalties. Available at:

www.Justice.Gov/dea/pubs/csa.

19. IBLS Internet Law-News Portal.

Internet pharmacies & cross border
mail orders in the European Union.

Mar 2008. Available at:

www.ibls.com/internet_law_news_v_eiw_prn.

20. Eslamitabar S. Medical law (2),
necessity for revision of criminal laws
in health and related occupations. Teb-
Tazkieh. ISSN: 1608-2397.
2000;1(38).

21. Eslamitabar S. Medical law (4), new
approaches for treatments and health
officials' responsibilities. Teb-
Tazkieh. ISSN: 1608-2397. 2005;4(1).

پیش‌اندیش